

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

FEBREWARE/MATŠHE 2011

MEPUTSO: 80

NAKO: 2 diiri

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 10.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le, le arotšwe ka DIKAROLO tše THARO, e lego ya A, ya B le ya C.

KAROLO YA A:	Tekatlhaloganyo	(30)
KAROLO YA B:	Kakaretšo	(10)
KAROLO YA C:	Thutapolelo le Tšhomišopolelo	(40)

2. Badišiša ditaelo ka šedi.
3. Araba dipotšišo ka MOKA.
4. Karolo ye nngwe le ye nngwe e ngwalwe letlakaleng la yona.
5. Thalela mošomo wa gago ka morago ga karolo ye nngwe le ye nngwe.
6. Tatelano ya dikarabo e swane le ya dipotšišo.
7. Tshela mothladi ka morago ga karabo ye nngwe le ye nngwe.
8. Ngwala ka bothakga ka mongwalo wo o bonalago.
9. Ela hloko mopeleto le tlhamego ya mafoko.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**POTŠIŠO 1**

1.1 Badišiša temana ye e latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

1	Lefase le eme ka maoto ka lebaka la bosenyi. Batho ba leka ka mo ba ka kgonago ka gona go itšhireletša kgahlanong le bosenyi. Motho o re go tsentsha dialamo, a tsentsha ditšhipi mafasetereng, a tsentsha diterata tša mohlagase mabotong gammogo le dikhamera ka dintlong. Tabakgolo ke gore dilo tše di thibela bohodu na?	6
2	Sa go kweša bohloko ke gore bosenyi bjo bo na le go hlokofatša batho le ge ba sa itwele. Gantši mahodu a tsena ka ntlong, mabakeng a mangwe ba tsena ba tseba gabotse gore go na le batho. Ka gona go hwa matswalo, ge ba fihla ba hlokofatša batho bao ka go ba betha, go ba kgoka mola basadi ba bile ba katwa. Mafelelong ba ipha thoto yeo ba e nyakago ba napa ba bolaya naga . Ditšwammeleng di a baba, o tla makala phahlo ya maemo a godimo e rekišwa mmileng ka theko ya fasefase. Batho ke bona ba swanetšego go thuša go lwantšha bohodu, sebakeng sa go reka dithoto mebileng ka theko ya fase, ba swanetše go tsebiša maphodisa gore dithoto di boele go beng ba tšona.	12 17
3	Mafelong a mangwe baagišane le ge ba ekwa ka tlhaselo ka baagišaneng ba bona, ba kitimela go ipoloka. Dinagamagaeng, ge motho a hlaba mokgoši wa go hlaselwa, motse ka moka o a tšwa. Lehodu le tla bethwa wa re kgane le tla itshola la lahla. Maphodisa ba hloka khutšo ka ditiragalo tša mohuta wo. Ka go hloka mahlatse basenyi ba bangwe ga ba swarwe ka ge batšwasehlabelo ba šia go fa tshedimošo ka botlalo. Ba bangwe ba rego se fe tshedimošo ka disenyi ke go ipoloka ka gore ge o ka ba bololla ba ka go tloša tšatšing .	22
4	Palo ya dikgobalo tša go hlolwa ke bosenyi e gola letšatši ka letšatši. Palo ya maphelo a go kgaolwa ka lebaka la bosenyi le yona ga e gomele morago. Sa go bea pelwanatšhwaana ke gore letšatši ka letšatši go na le disenyi tšeo di tswalelelwago kgolegong. Bangwe ba šetše ba ahloletšwe bophelo ka moka kgolegong. Le dikuranta di phatlalatša maina a disenyi tšeo di nyakwago gore di tswalelelwe. Se se dirwa gore batho ba lemoge gore letsogo la molao ke le letelele, ba tšhabe bosenyi, ba be ba tsebiše maphodisa ka bosenyi bjo ba bo bonago.	28 34

[Boitlhamelo]

1.1.1 Ke mokgwa ofe wa go itšhireletša wo o jago tšhelete ya fase go tšwa temaneng ya mathomo? Fahlela karabo ya gago.

(2)

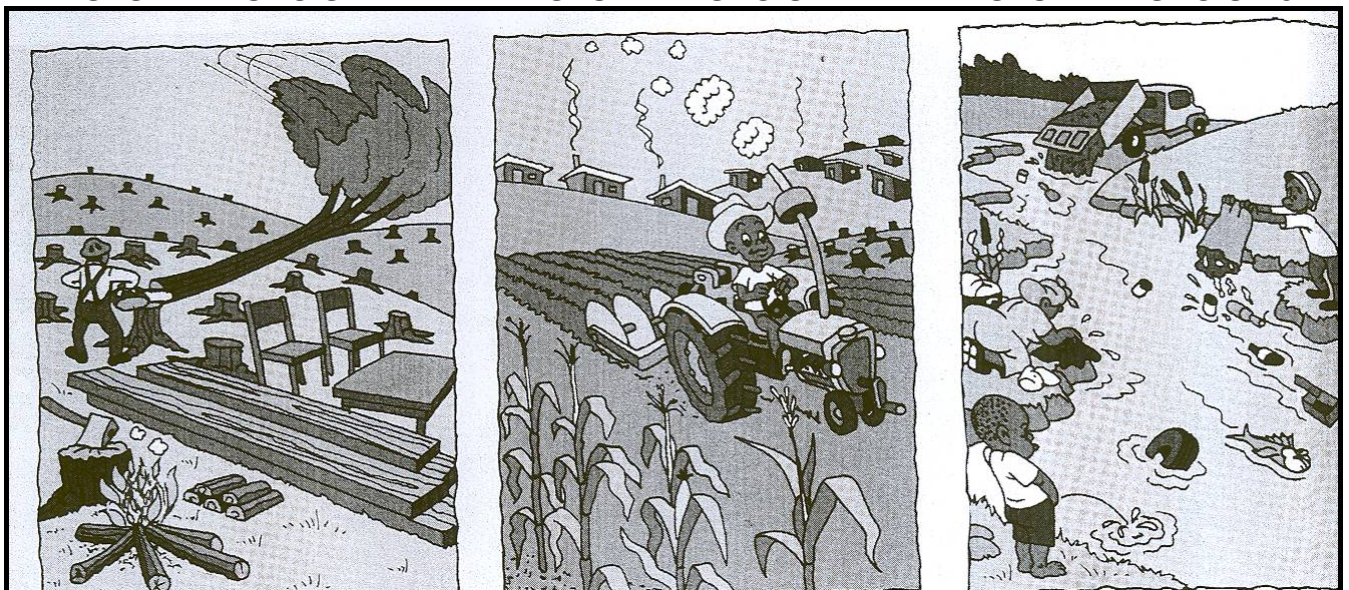
- 1.1.2 Taba ya gore lefase le eme ka maoto ka lebaka la bosenyi ke ntlha goba ke kgopolo? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 1.1.3 Mongwadi o šupa eng ka mebolelwana ye e kotofaditšwego? (2)
- 1.1.4 Godimo ga tema ye e kgathwago ke maphodisa, wena o bona go ka dirwa eng go fediša bosenyi? (2)
- 1.1.5 Ge nkabe o le mooki, mosenyi a amogelwa bookelong a gobaditšwe, o be o tla mo swara bjang? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 1.1.6 Maikutlo a gago ke afe mabapi le batho ba go itšeela molao matsogong? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 1.1.7 Tsopola lefoko go tšwa temaneng ya mafelelo leo le laetšago gore mmušo o katana le go lwantšha bosenyi. (1)
- 1.1.8 Efa kgopolokgolo ye e tšweletšwago ke temana ya mafelelo. (2)

1.2 Lebeledišiša diswantšho tše di latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

SESWANTŠHO SA 1

SESWANTŠHO SA 2

SESWANTŠHO SA 3

[Inthanete]

- 1.2.1 Efa mehuta ye MEBEDI ya tšhilafatšo ye e laeditšwego diswantšhong. (2)
- 1.2.2 Laetša mediro ya batho yeo e gwahlafatšago tlhago go tšwa diswantšhong. Efa ye MERARO. (3)
- 1.2.3 Ke kotsi efe ye e ka tlišwago ke ditiragalo tša mo seswantšhong sa 3? (2)
- 1.2.4 Efa maikutlo a gago mabapi le batho ba go rotela mo gohle. (2)

- 1.2.5 Tšhireletšo le tlhokomelo ya tikologo ke maikarabelo a batho ka moka. Fahlela. (2)
- 1.2.6 Ke eng seo se ka hlagelago meloko ye e tlogo ge tikologo e sa šireletšwe? (2)
- 1.2.7 Bapetša tšhilafalo ya tikologo magareng ga dinagamagae le metsesetoropo. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**POTŠIŠO 2**

Bala temana ye e latelago gomme o ngwale dintlha tše ŠUPA tseo di laetšago gore Maropeng o a gatelelwa. Ngwala dintlha tše šupa ka mantšu a e ka bago a 60 go iša go a 70.

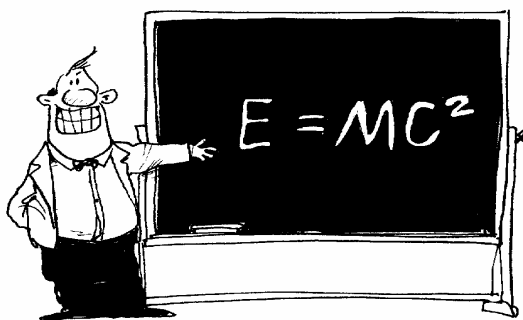
Batho ba bantši mo nageng ba amogela mphiwafela, kudu batšofadi, digole, ditšhiwana, balwetši ba malwetši a go se alafege le basetsana ba go ba le bana. Nnete ke gore ge e le batšofadi le digole, batho bao ba ba hlokomelago ba na le go diriša tšhelete ya bona ya mphiwafela bošaedi. MmaMaropeng o a šoma eupša Maropeng ga a šome ka lebaka la bolwetši, ruri o tloga a kweša bohloko. Dihentswana tša gagwe di fedile, ge e le diaparo tša borutho ga a di tsebe. Phefo ebile e mo gwahlafaditše le go feta. O kokotlela ka molamo wo o bonalago o ka robega nako ye nngwe le ye nngwe. MmaMaropeng ga a nyake le ge bana ba mo thuša. Ga a rekelwe le ge e le motsoko wa go kgoga goba tša go mo thabiša. O hlwa ka gae a bolawa ke bodutu, ge ba gabo ba mo etela, go tšwa dipolelo tša gore ba tlile go fetša dijo. Dijo ga a di fiwe ka tshwanelo. Ge a re o itloša bodutu ka go lebelela thelebišene ba re o fetša mohlagase. Ge a re o itokišetša go ya kerekeng ba re o yo ba segiša ka batho, ka gobane marokgo a gagwe a hlagetše. Mohla a se a tsoga gabotse o tla tshepišwa go išwa ngakeng bohloko bja ba bja fela. Dinyakwa tša gagwe di phaelwa ka thoko ka mehla. Motho wa batho ga a tsebe gore a direng, o tla ba a bolawa ke pelo mola a amogela mphiwafela kgwedi ka kgwedi.

[Boitlhamelo]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO**POTŠIŠO 3**

Lebeledišiša papatšo ye gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

KODUMELA SEKOLO SA DITHUTO TŠA TLALELETŠO

Dipoelo tša maemo a godimo!

Dithuto tša tlaleletšo lapeng la geno
Ka bahlahli ba maitemogelo ba dithuto tša maleba

RE GO HLAHLA O LE TEE

Kreiti ye nngwe le ye nngwe e amogetšwe

Go hwetša tshedimošo ka botlalo leletša mogala wo: 015 491 0100/
082 415 0829

[Nova development le boitlhamelo]

- 3.1 Na ke eng se se bapatšwago? (1)
- 3.2 Papatšo ye e lebešitšwe go bomang? (1)
- 3.3 Ke ka lebaka la eng mantšu a mathomo a ngwadilwe ka fonte ye kgolo? (2)
- 3.4 Ka go tšweletša seswantšho, mmapatši o rata go tšweletša kgopolo efe mabapi le seo se bapatšwago? (2)
- 3.5 Ke mantšu afe ao a tšweletšago polelo ya go jabetša? (2)
- 3.6 Efa dintlha tše PEDI tšeo di tlogetšwego mo papatšong. (2)

[10]

POTŠIŠO 4

Bala temana ye gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

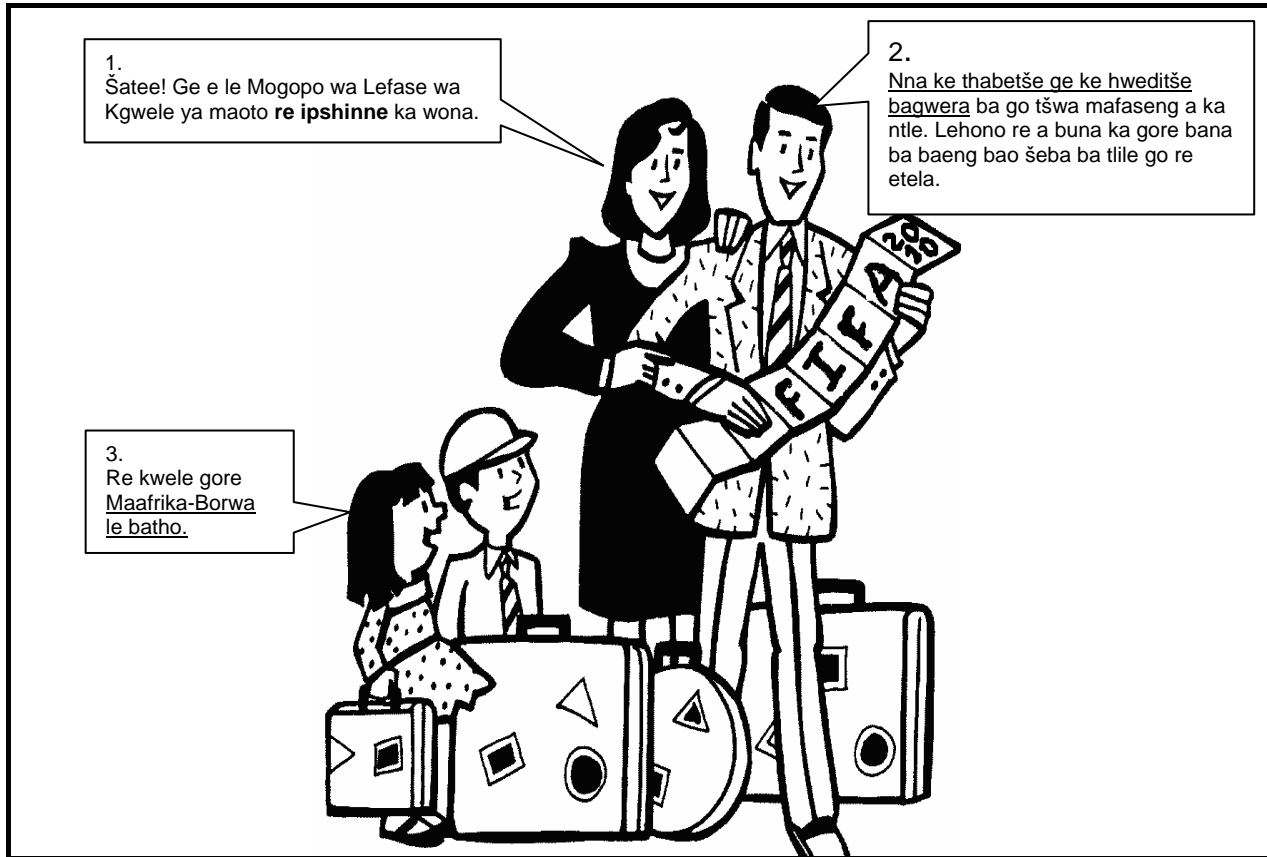
Matšhaena ke batho ba go se dule ka diatla. Ba itlhamela mešomo ka direkto, bokgabo, dikgabišo, mmino wa bona le ditiragalo tša sefaleng. Ke batho ba go rata tlhago kudu. Ba phela ka go šomiša mešunkwane go thibela malwetši le go dira gore mebele ya bona e dule e **phetše** gabotse. Ke go re ba phethagatša le le rego thibela malwetši e phala kalafo.

- 4.1 Ngwala lefoko le le thaletšwego ka kganetšo. (2)
- 4.2 Lentšu le le kotofaditšwego temaneng ya ka godimo ke learogi. Dumela goba o ganetše ka lebaka la go kwagala. (2)
- 4.3 Šomiša lentšu le 'phala' lefokong go laetša gore le na le tlhalošo ya go fapana le ye e tšwelelago temaneng. (2)
- 4.4 Ngwala lentšu le 'mešunkwane' ka botee o be o le šomiše lefokong la go kwagala. (2)
- 4.5 Hlaloša mmolelwana wo: 'Thibela malwetši e phala kalafo'. (2)

[10]

POTŠIŠO 5

Lebelela seswantšho se o bale le mantšu a sona gomme o arabe dipotšišo tša go se latela.

5.1 Ngwala lešupi la kgato ya boraro sebakeng sa 'šeba' go tšwa poduleng ya 2. (1)

5.2 Ngwala lelatodi la lentšu le 'bagwera'. (1)

5.3 Tirišo ya pukuntšu ke ye e a latela, e tsinkele ka kwešišo gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

buna: *lediri* – (a) go kgoboketša dijo/dienywa go tšwa mašemong.
(b) go boelwa ke se sengwe ka morago ga go šoma.

Bopa leina ka *lediri* le 'buna' o be o le šomiše lefokong la go kwagala. (2)

5.4 Ngwala sekafoko se se thaletšwego mo go podula ya 3 ka tsela ya potšišo. (1)

5.5 Ngwala lefoko le le thaletšwego mo go podula ya 2 ka polelotharedi. (2)

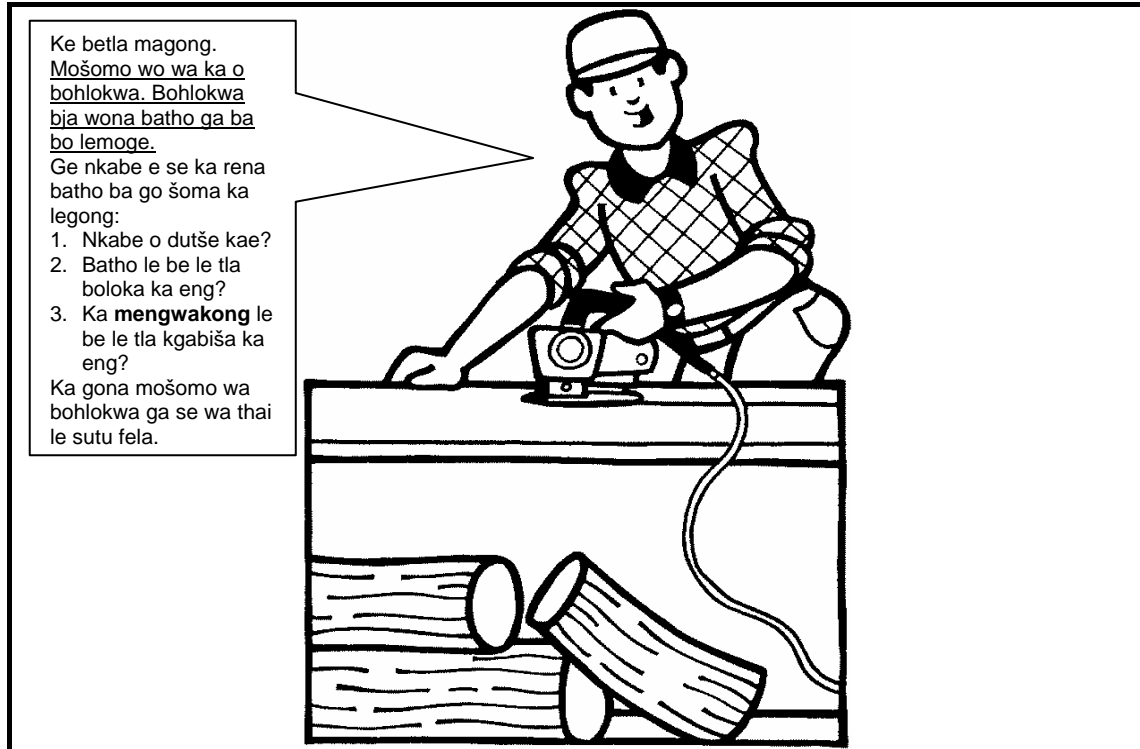
5.6 Ngwala sekafoko se se kotofaditšwego ka lebaka le letlago. (1)

5.7 Ngwala akronimi ya FIFA ka botlalo. (2)

[10]

POTŠIŠO 6

- 6.1 Lebelela seswantšho se o bale le mantšu a sona gomme o arabe dipotšišo tša go latela.

[Nova development le boitlhamelo]

- 6.1.1 Kopantšha mafoko ao a thaletšwego ka lekopanyi la maleba. (1)
- 6.1.2 Ntšha lethuši lefokong le le nomorilwego 2 o be o le šomiše bjalo ka lediri. (2)
- 6.1.3 Laetša sedirwa lefokong la mathomo o be o fahlele karabo ya gago. (2)
- 6.1.4 Efa mošomo wa moselana wa –ng lentšung le le kotofaditšwego. (1)
- 6.2 Phošolla temana ye e latelago:

Dipoelo tša lenyaga ebile tša katlego go feta tša ngwagola. Tša go se tlhokomele dipuku di fitile, batho ba nyaka boka moso bja go phadima.

(4)
[10]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 40
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80